

Arctic Modernities. Norsk prosjektresymé

Siden slutten av 1800-tallet har Arktis blitt innlemmet i en global modernitet gjennom naturvitenskap, turisme og internasjonal politikk. Målsetningen for forskningsprosjektet "Arctic Modernities" er å undersøke hvilke virkninger moderniseringsprosesser og modernitet har hatt på litterære (og visuelle) fremstillinger av Arktis. Spesielt er vi opptatt av hvordan moderne diskurser omkring Arktis og det nordlige forholdet seg til en tradisjonell heroisk polardiskurs som gjør Arktis til setting for modige menns kamp mot naturkreftene. Prosjektet fokuserer på tre – ofte kryssende – dimensjoner i studiet av arktiske moderniteter: kjønn, urfolk og økologi. Materialet er først og fremst skjønnlitteratur og ulike former for sakprosa, men noen av forskerne på prosjektet er opptatt av film, arkitektur og bildekunst. Samlet representerer materialet både et innenfra- og utenfraperspektiv på Arktis.

Prosjektet er knyttet til Kvinnforsk (Senter for kvinne- og kjønnsforskning), med Anka Ryall som leder, mens de to andre medlemmene av styringsgruppen, Henning Wærp (nordisk litteratur) og Johan Schimanski (litteraturvitenskap), samt resten av forskerne som utgjør prosjektets kjernegruppe har tilholdssted på Fakultet for humaniora, samfunnsforskning og lærerutdanning (HSL-fakultet). De fleste er litteraturforskere. Vi samarbeider med en gruppe nasjonale og internasjonale forskere, to i Norge og sju internasjonale.

Prosjektet skal munne ut i (minst) en artikkelsamling med bidrag fra alle deltakerne, to monografier (Anka Ryalls "Narrating Modern Femininity in the Arctic" og Henning Wærps "Norsk polarlitteratur og flukten fra det moderne") og to PhD-avhandlinger. Vi satser også på å publisere artikler i relevante tidsskrifter som f.eks. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, *Acta Borealis*, *Journal of Northern Studies*, *The Polar Journal* og *Studies in Travel Writing*. Prosjektet skal ansette en 2-års postdoktor fra 1. august 2014 og regner med at vedkommende vi produsere minst tre artikler som knytter an til en eller flere av prosjektets hoveddimensjoner.

Teoretisk og metodologisk forankring

Teoretisk og metodologisk har prosjektet utgangspunkt, for det første, i studier av arktiske diskurser; for det andre, i nyere teorier om modernitet, modernisering og modernisme. Når det gjelder studier av arktiske diskurser, har hovedfokuset hittil vært på det vi kaller "the heroic age of polar exploration". Rester av denne formen for maskulinistisk retorikk har overlevd i mange moderne skildringer av teknologi-støttede mannlige polareventyr, men den virker utdatert i en tid da akselerert issmelting i polare strøk har ført til at Arktis mer og mer representeres som arena for presserende økonomiske, geopolitiske og kulturelle konflikter av global betydning. Samtidig er det et økende fokus, nasjonalt og lokalt, på urfolksrettigheter, ressursutvikling og miljøkonsekvenser av olje og gassproduksjon.

De politiske konsekvensene av klimaendringer, industriutvikling og teknologi for det fremtidige Arktis, så vel som av militariseringen av Arktis under og etter den kalde krigen har blitt grundig dokumentert i senere år. Det samme har historien om 1800- og det tidlige 1900-tallets polarekspedisjoner. Som nevnt fins det også en rekke studier av arktiske diskurser. Selv om noen av disse studiene dreier seg om nyere tekster, har de i liten grad lagt vekt på arktiske modernitetsdiskurser. For eksempel har den diskursive

betydningen av faktorer som moderne teknologier, ressursutvinning, industriutvikling, turisme og endringer i tradisjonelle kjønnsmønstre fått relativt liten oppmerksomhet.

Som antydnet innledningvis er Arktis mer enn bare polarområdene, og i fremtillinger av Arktis er geografiske skiller som f.eks. polarsirkelen mindre viktige enn kulturelle forestillinger om det nordlige. Som Margaret Atwood skriver i *Strange Things*: “Until you get to the North Pole, ‘North’, being a direction, is relative. ‘The North’ is thought of as a place, but it’s a place with shifting boundaries. It’s also a state of mind” (Atwood 1995: 8). Derfor er begrepet Arktis omstridd. Men det samme gjelder i enda høyere grad det andre leddet i prosjektittelen vår: “modernitet” (som vi har valgt å bruke i flertallsform), og beslektede begreper som “modernisering”, “moderne”, “modernisme”. Det har ofte blitt tatt for gitt at modernitet, med Anthony Giddens’ ord, er “distinctively a Western project”, med røtter i europeisk historie og opplysningstid, og at moderne ideer har spredd seg fra europeiske kultursentra til andre deler av verden, så vel som til den europeiske periferien. Fremdeles ligger en slik modell basert på en slags tidsforskjell (“time lag”) mellom sentrum og periferi til grunn for mange studier av modernitet og modernisme. Men de fleste modernitetsteoretikere har tatt avstand fra det geografen J.M. Blaut har kalt “Eurocentric diffusionism”, en fortelling om universell modernitet basert på en forestilling om at det er i europeiske sentra som London og Paris historien skapes i form av fremskritt og innovasjon, mens resten av verden representerer en permanent periferi dømt til å imitere slike sentre og dermed bli hengende etter.

Mange teoretikere hevder i stedet at hvert lokalitet representerer et sentrum og at en derfor må forholde seg til en mengde ulike moderniteter som stadig er i endring. Derfor ser de ofte modernitetsdiskursene i forhold til transnasjonale brudd med tradisjoner. I en mye sitert artikkel fra 2006 (“Periodizing Modernism: Postcolonial Modernities and the Space/Time Borders of Modernist Studies”) definerer Susan Friedman modernitet som “the temporal rupture of before/after wherever and whenever such ruptures might occur in time and space”, noe som selvsagt har betydning for når i historien man tidfester det som i nordisk sammenheng omtales som “det moderne gjennombrudd”. Hittil har studier av ulike lokale moderniteter stort sett dreid seg om postkoloniale diskurser i sør, men det synes opplagt at mange problemstillinger også kan ha relevans i forhold til arktiske modernitetsdiskurser.

Bevegelsen fra et temporalt til et romlig (spatialt) syn på “modernitet” har også inspirert nytenkning av selve begrepets betydning. F.eks. er Susan Friedman (i artikkelen “Definitional Excursions: The Meaning of Modern/Modernity/Modernism”, 2001) opptatt av at man må avvise “nominelle” (dvs. substantiv-baserte) definisjoner av modernitet som forbinder det moderne med en spesiell periode i Vestens historie, til fordel for en strategisk “relasjonell” (adjektiv-basert) definisjon. I dette perspektivet får begrepet “modernitet” – i likhet med beslektede begreper som “moderne”, “modernisering” og “modernisme” – mening gjennom en form for negasjon, et oppgjør – ofte figurert som en “ny”, frigjort og sekularisert, kvinne – mot en antatt fortid. Slik blir modernitet en global, variabel og ustabil kategori som bare kan forstås innenfor rammen av et geografisk spesifikt skille mellom “moderne” og “tradisjonell”. Over hele det circumpolare Arktis fins det derfor mange “alternative moderniteter” som hver og en krever ulik kontekstualisering.

Noen teoretikere, først og fremst den franske vitenskapsteoretikeren Bruno Latour, har argumentert mot definisjoner av modernitet som baserer seg på et brudd mellom modernitet og tradisjon (spesielt i boken *We Have Never Been Modern*, 1993). Modernitet i Latours definisjon er avhengig av det han kaller "the work of purification", dvs. opprettelsen av to atskilte ontologiske soner, den menneskelige/kulturelle på den ene siden og den ikke-menneskelige/naturlige på den andre. Men han hevder også at "practices of purification" alltid foregår samtidig med "practices of translation" eller "practices of hybridisation". Utbredelsen av hybrider av natur og kultur – global oppvarming er et godt eksempel, og det samme er militariseringen av Arktis, der den tilsynelatende uberørte isen dekker et arsenal av ubåter utstyrt med interkontinentale missiler – skaper blandete kategorier, mens *modernitet* er avhengig av skillet mellom kultur og natur opprettholdes. Latour er opptatt av at vi må prøve å finne en posisjon utenfor de enten/eller-kategoriene som preger modernismediskurser gjennom å understreke det umulige i å skjelne mellom samfunns- og naturprodukter, og jeg tror at disse tankene kan vise seg svært fruktbare i studier av arktiske moderniteter. Som vi formulerer det i prosjektbeskrivelsen:

One of the most persistent discourses about the Arctic in the last two hundred years has been the image of it as a cold, empty, dangerous region imbued with notions of heroic masculinity and frontier rhetoric. This has to a great extent persisted in spite of historical developments over the past century, when the circumpolar Arctic has been incorporated in modernity in an array of locally specific ways. This project will examine to what extent these processes of modernisation have changed the discursive signification of the Arctic, and to what extent the traditions of heroic Arctic images – whether these traditions are affirmed, contested or repudiated – have shaped, influenced and informed modern discourses of the Arctic. Theoretically the project will be grounded in the three approaches to modernity outlined above – i.e. modernity as a multifarious phenomenon that has brought forward different transnational variants that have strong local roots and geographical specificity, modernity as a rupture between present and past, and modernity as practices of purification that deny the proliferation of hybrids between human/culture and nonhuman/nature.

Men vi ser samtidig for oss at fokuset vil være mindre på teori i og for seg enn på ulike eksempler, dvs. på enkeltstudier av spesifikke lokaliserte arktiske modernitetsdiskurser. Alle vil sannsynligvis være basert på nærlesninger av et større eller mindre materiale, der kjønnsperspektivet iallfall i de fleste sammenhenger vil stå helt sentralt.